

هفت هزار سال هنر فلزکاری در ایران

محمدتقی احسانی

شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

حاصل مطالعات مستمر به خصوص در رابطه با گردآوری تصاویر از دیرباز تاکنون بوده است.

فلزکاران اواخر عصر صفوی با آنکه در اسلوب کار و هنر خود چیره دست بوده‌اند، اما با گسترش نهضت صنعتی غرب و پیدایش عصر بخار نتوانستند تنوع یا تغییری در شیوه‌ی کار خود به وجود آورند و خود را همچون سایر کشورها در جهت حمایت از صنایع دستی با گذر زمان هماهنگ کنند. ایران در این زمان آرامش و ثبات ۲۲۰ ساله‌ی دوره‌ی صفوی را از دست داد و در طی سه قرن گرفتار جنگ‌ها و از همه مهم تو، رقابت‌های سیاسی و تجارتي دو کشور همسایه‌اش شد. نبود هدایتگری که بتواند این هنر و هنرهای مشابه را که سیر قهقرایی طی می‌کردند، در مسیر درست خود قرار دهد و از طرف دیگر ورود کالاهای خارجی و بدلی جات چینی و گرایش مردم به آنان، هنرهای سنتی فلزکاری و سفال‌کاری ایران بیش از سایر هنر رونق خود را از دست داد.

نویسنده در مورد فلزکاری دوره صفویه آورده است که: فلزکاران این دوره با الهام گرفتن از دو اصل تشیع و ملی‌گرایی، که در آن دوره در کلیه‌ی شئون اجتماعی راه یافته بود و در حال گسترش بود، کار کرده و هنرمندان هم این اصول را در کارهای خود، از جمله اشعار فارسی را با خطوط خوش نستعلیق در نقره‌کوبی و حکاکی ظروف، پایه‌های شمعدان و بخوردان‌ها جایگزین کتیبه‌های عربی کردند. به جز آیات قرآنی و اسامی ۱۲ امام یا ۱۴ معصوم که کتابت آن‌ها بیشتر با خطوط نسخ و ثلث بود. سایر نوشته‌های این زمان را خوشنویسان بر روی آثار فلزی به خط نستعلیق زیبا، همراه با نقش گل و برگ یا ترکیبات متنوع خطوط اسلیمی و هندسی می‌نوشتند.

در واقع در این دوره طراحان و نقاشان با ابداع شیوه‌های جدید موازین تازه‌ای در سبک‌های خود ایجاد کردند و در موارد بسیاری شکل و ترکیب اشیای قدیم را که ظاهری زمخت و خشن و بزرگ داشت به کناری نهادند و زیبایی و ظرافت جایگزین خشونت قدیم شد، از جمله شمعدان‌های خوش قواره و زیبا که جایگزین شمعدان حجیم شد.

صنایع دستی ایران، به ویژه هنر فلزکاری که هدف اصلی کتاب بر پایه آن است، تجلی سنت‌ها و آداب و رسوم قوم ایرانی است. شاید در تاریخ ایران به هنر فلزکاری توجه چندانی نشده باشد و چهره‌های ارزشمندی در این حوزه از یادها رفته باشد، اما شاهکار و آثار هنری بر جای مانده نشانی است از اندیشه و تلاش هنرمندان ایرانی.

هنر فلزکاری با آن سابقه‌ی کهن و دمسازی با زندگی مردم ایران در طی قرن‌ها، تا اواخر عصر پرشکوه صفویه استمرار یافت. و در این دوره بود که ستاره هنر فلزکاری از آسمان تابناک هنرهای ایرانی به دلیل هجوم و تاخت و تاز اقوام بیگانه، ناپدید شد. نویسنده در مجموعه حاضر گفتار خود را بر گزارش‌های کاوش‌ها و حفاری‌های باستان‌شناسان استوار کرده است.

سنت ویرانگری که توانست مدارک دوران ناشناخته‌ی ۱۰۰۰ سال پیش از تاریخ، به ویژه عصر حکومت مادها و پارسی‌ها و آثار فلزکاران دوران هخامنشی توسط اسکندر مقدونی و سرداران یونانی تبارش که بعدها به نام سلوکیان به قدرت رسیدند، آثار هنری سرزمین میان را به نابودی کشانند.

کتاب حاضر که تحت عنوان هفت هزار سال هنر فلزکاری در ایران تألیف شده است، مباحثی چون عصر مس، عصر مفرغ، عصر آهن، استخراج فلز در دوران کهن، فلزکاری در دوره‌های هخامنشی، سلوکیان، اشکانیان، ساسانیان، هم‌چنین تأثیر هجوم تازیان، هنر فلزکاری پس از ظهور اسلام، سیر تکاملی آن، هنر فلزکاری در دوره‌های سامانیان، دیالمه، سلجوقیان و پس از استیلای مغول و مباحث دیگری چون هنر فلزکاری در خراسان و غرب ایران در سده‌های هفتم و هشتم، اوضاع اجتماعی و هنری ایران پس از زوال ایلخانان و تیموریان، هنر فلزکاری در ایران صفوی و جنگ‌افزارسازی در ایران باستان تا عصر صفویه را در برمی‌گیرد.

نویسنده تلاش کرده است در کتاب هفت هزار سال هنر فلزکاری ایران، سیر این هنر فراموش نشده از هزاره‌ی پنجم قبل از میلاد تا پایان دوره صفوی را به دست دهد. کتاب بر مبنای کتیبه‌ها و کاوش‌های باستان‌شناسانه فراهم شده و